

ТВОРЧА СПАДЩИНА БОГДАНА СТУПКИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

У статті звернено увагу на життя та творчість Богдана Ступки як одного з культурних діячів України.

Ключові слова: *Богдан Ступка, культурний діяч, творчість, Україна.*

Abstract

The article draws attention to the life and work of Bogdan Stupka as one of the main cultural figures of Ukraine.

Keywords: *Bogdan Stupka, cultural figure, creativity, Ukraine.*

Вступ

Ступка Богдан Сильвестрович мріяв, «щоб український театр і кіно були знані в усьому світі». Він вірив і надіявся, що зможе це допомогти здійснити. За особистий внесок у збагачення національної культурно-художньої спадщини, багаторічну плідну творчу діяльність і високу професійну майстерність Богдан Ступка заслужив звання Героя України, народного артиста України, народного артиста СРСР, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, лауреата Державної премії та Міжнародної театральної премії імені Станіславського і академіка Академії мистецтв України. Тому мета статті, звернути увагу на творчість Богдана Ступки як одного з головних культурних діячів національної культури.

Результати дослідження

Богдан Ступка народився в селі Куликове Львівської області в Україні. Батько Богдана Ступки співав у хорі в оперному театрі, старший мамин брат був солістом, тітка - головним концертмейстером. Богдан із семи років був за лаштунками, бачив і чув всіх видатних співаків. У самого ж Ступки слуху не виявилось, щоправда, коли служив в армії, в оркестрі штабу Прикарпатського військового округу, стукав на барабані, ну а потім в ансамблі «пенсії й пиятики» займався конферансом.

До театру Богдан Ступка прийшов, може бути, через страх перед реальним, жорстоким життям: знав смерть із дитинства. Театр зображує життя, тобто там не по-справжньому гинуть, умирають. Там у це все грають, грають у життя. Театр - продовження життя, ти трохи підносишся над реальністю, але тільки в художній формі. Театр - не втеча з життя, ні, просто людина знайшла іншу її форму: життя - це життя, театр - це театр. Тому, Богдан Ступка закінчив студію при театрі ім. М. Заньковецької і театрознавчий факультет Київського театального інституту ім. І. К. Карпенко-Карого [1].

Багато років Богдан Ступка був художнім керівником Українського національного академічного драматичного театру ім. Івана Франко. Але характер керівника може проявити тільки на сцені, через роль, через мистецтво, по-іншому поки в нього не виходило. І спектаклі сам Ступка не ставив, запрошував режисерів. Грав не так вже багато, хоча йому, як артистові, відразу ж кожен режисер пропонує: «Для вас є роль». А от, наприклад, в «Наталці Полтавці» один артист зіграв так, що Богдан Ступка йому навіть сказав: «Мені так не зробити, грай ти».

Син Богдана Ступки - Остап також артист у театрі батька. Він якось Богдану Сильвестровичу сказав, жартома: «Тато, поміняй прізвище, чи не занадто - два Ступки в одному театрі!». Остап грав з батьком у спектаклі «Гев'є-Тевель». Цікаво, що коли Григорій Горін прийшов після спектаклю в гримерку до Ступки, то сказав: «Ви на сцені - єврей, а виявляється - ні. Звідки ви все про цей народ знаєте?» «Хто хоче, той знає, - посміхнувся артист. Великий артист завжди грає для людей, не для себе» [2].

Акторові частіше звичайного давали негативні ролі в кіно. Особливо вражаючим вийшов відомий Тимофій Лисенко в багатосерійному телефільмі «Микола Вавілов» (1990). У політичній стрічці Ігоря Гостева «Сірі вовки» (1993) він був Семиприватним, а в драмі Режиса Варнье «Схід - Захід» полковником з органів, що лагодить перешкоди «возвращенцам», що наївно повірили своїй батьківщині.

Багатогранний талант актора довгий час не був в належній мірі затребований. Більшість картин, в яких Богдан Ступка знявся за тридцятирічний період (70-і, 80-і, 90-і роки), не стали помітними творами на екрані. Більшість фільмів нагадували відважний «вестерн по-радянськи». Наприклад, «Забудьте слово смерть» (1979).

Справжній успіх до Богдана Ступки прийшов лише в новому столітті. 21 століття для актора почалося з роботи в історичній драмі українського режисера Миколи Засева «Чорна рада», що розповідає про боротьбу за гетьманську владу на Україні в XVII столітті. Цей фільм залишився широким глядачем непоміченим.

Історичну тему Ступка продовжив в достатньо дискусійному фільмі Юрія Ільєнко «Молитва за гетьмана Мазепу». Як і картина 30-річної давності новий фільм Ільєнко теж неабияк політизується. Ступка зіграв Мазепу. Коли про нього говорять, зазвичай згадують «Полтаву» Пушкіна, де Мазепа - зрадник. А в поемі ж Рилєєва «Войнаровський», яку майже ніхто не читав, Мазепа – позитивний персонаж, борець з царським самодержавством. Ось і у фільмі Мазепа - освічена, цікава людина, ведучий в той непростий час тонку політичну гру між Росією, Швецією і Польщею [3]. Фільм знятий за жанром необароко. Для того, щоб зрозуміти специфіку фільму треба знати специфіку барокового театру.

Найпершою, і дійсно зоряною в кіно, стала робота Богдана Ступки в прославленій картині Юрія Ільєнко «Білий птах із чорною міткою». У фільмі описується звільнення румунської частини України в 1939 році Червоною армією. Ступка зіграв бандерівця, одного із братів Дзвонарів, що родом з Буковини, причому, як виявилось такого привабливого, що всі наче збожеволіли. Орест Дзвонарь подався в часи війни до загону українських націоналістів й повів за собою доньку священника Дану, бажану всіма трьома братами. І у результаті всіх перипетій наклав на себе руки.

У фільмі «Свої» Богдан Ступка приголомшливо зіграв літнього, але міцного й вольового чоловіка, який постраждав від Радянської влади в період розкуркулювання. Йому б навіть озлобитися, мстити заздрісним односільчанам і невдячній батьківщині за роки позбавлень у таборах. Однак, викликавшись стати сільським старостою в служінні у німців, він став піклуватися про те, як вижити самому, своїй родині й іншим мешканцям села на Псковщині, попросту перечекати лиху пору, селянськи мудро й навіть із хитринкою терпіти неминуче зло - незваних окупантів, як і раніше тягнучи нелегкий тягар в епоху насильницької колективізації [4].

Екран, звичайно, дає виконавцеві прекрасну можливість для вираження ретельно стримуваних емоцій на великому плані, коли ми немов бачимо людину зсередини. Однак Богдан Ступка не був би носієм багатой театральної традиції, якби одночасно не міг за допомогою зовнішнього малюнка відтворити помітну зміну в персонажі, відтепер готовому йти до кінця. Тому кінематографісти, які частіше судять про все поверхово, зуміли все-таки помітити значну фігуру, велику особистість, людське багатство й невичерпність натури в солідному віці Богдана Ступки, до речі, артист встиг побувати й в реальному житті великим начальником - міністром культури України. Герої актора зі «Своїх» й «Водія для Віри» виявилися до кінця нерозгаданими. Це люди з непооясненим народним характером, кореневим по своїй суті, міцно зв'язаним не тільки із землею, але й взагалі з повітрям того місця, де вони живуть. Одним словом - наші!

Як жартував сам Ступка, за три десятиріччя своєї кар'єри він переіграв всіх царів, вождів і генералів: Річард III і король Лір, генерал в «Водії для Віри», гетьман Мазепа в «Молитві за гетьмана Мазепу», у Сергія Бондарчука в «Червоних дзвонах» - Олександр Федорович Керенський, і, звичайно ж, Брежнев в «Зайці над безоднею». Леонід Брежнев - особливий випадок. Він у всіх був на очах - чи то страховисько, чи то посміховище. Анекдотів лишень скільки! Тигран Кеосаян, режисер картини, пояснив актору, що фільм - вільна фантазія і йому не доведеться копіювати свого героя. Так що все гарне, що є в цій картині, - від режисера, який все робив разом з актором за законами театального мистецтва. У поганому шукай гарне, у гарному - погане, і вийде жива людина. Тим більше, коли мова йде про вигадку. В підсумку вийшов анекдот. Але... анекдот з деякою долею суму. І Брежнев у фільмі зовсім не карикатурний, він такий же, як ми, у нього теж є своя мрія, своя любов. Він любить англійську королеву (її роль виконує Олена Сафонова) і мріє про неї. Ніхто ж не забороняє мріяти, вірно? А чому ні? Він же статний чоловік був! Та ще й керівник однієї шостої земної кульки, один із двох-трьох наймогутніших людей планети! Англійська королева цілком могла б ним зацікавитися. Гарним, високим, ставним...

В останні роки Богдан Ступка став нерідко грати в серіалах. «Поки запрошують, треба зніматися, - вважав актор, - Я відмовляюся, тільки якщо у фільмі зовсім немає ніякої ролі, внутрішнього конфлікту. Але намагаюся робити це як можна рідше, тому що завтра вже не запросять: або скажуть «примелькався, набрид», або просто забудуть. Треба про себе нагадувати. В «Забійній силі», наприклад, знімаюся в Південній Африці» [5].

В 2007 році режисер Володимир Бортко почав зйомки нового серіалу за гоголівським «Тарасом Бульбою», де Ступка грає, звичайно ж, Тараса. У Гоголя ж було дві редакції «Тараса Бульби». І в першому варіанті зовсім інший фінал. Там Тараса не спляють, і теми антагоністичного протистояння народів теж немає. Але як би там не було, Тарас піде проти звичайних уявлень і тих портретів, які писали художники - той же Репін. У Гоголя Тарас Бульба не просто козак. Це ж полковник! Його діти вчаться в бурсі. А в ті часи Київська бурса, приміром, стояла майже на одному рівні з академіями. І щоб туди відправити сина, потрібно було мати гроші.

Попри безкінечну зайнятість Богдан Сильвестрович вважав, що в житті немає нічого важливішого за родину. І коли сім'я поповнювалася онуками, він жартував - клан Ступок розростається. З клану Ступок на сцені залишається син Остап, онук Дмитро, можливо актором буде і найменший – теж Богдан Ступка, на сцену він виходив на ювілей дідуся. Богдан Сильвестрович казав, що не ролі його спадок, найважливіше, що він залишить після себе – це нове покоління, в театрі молодих акторів він їх називав позашлюбними дітьми. Їх, сина і онуків, він вчив бути не акторами, а справжніми людьми, людьми, які мають за спиною розправлені крила[6].

Актор неймовірного таланту помер на 71 році життя від раку, 22 липня 2012 року, і похований на Байковому кладовищі в Києві.

Висновки

Таким чином, навіть усі звання не описують спадщину відомого актора, адже окрім усього, він також передавав свої знання, набуті досвідом, молодому поколінню акторів, будучи художнім керівником Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка. За своє життя відомий українець зіграв понад 100 ролей у театрі і кіно. Богдан Ступка завжди був і залишається для українців моральним авторитетом, до його слів прислухалися за роки його життя, а після смерті цитують як молодь, так і старше покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Богдан Ступка: «Головне, що варто розуміти українцям - це те, що він унікальний, бо вільний!» [Електронний ресурс] // Високий Замок. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://wz.lviv.ua/news/135479-bohdan-stupka-holovne-shcho-varto-rozumity-ukraintsevi-tse-te-shcho-vin-unikalnyi-bo-vilnyi>.
2. БОГДАН СТУПКА [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://kino-teatr.ua/uk/person/stupka-bogdan-320.phtml>.
3. Богдан Ступка: Творчість невпинна [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <https://ktm.ukma.edu.ua/2001/6/stupka.html>.
4. Богдан Ступка - символ сучасної української культури. Три роки без маестро [Електронний ресурс] // ЕСПРЕСО. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/article/2015/07/22/symvol_suchasnoyi_ukrayinskoyi_kultury_bogdan_stupka_try_roky_bez_maestro
5. "Талант - не гроші, не ковбаса, не шинка. Не вирахуєш, скільки відсотків його є" - щоденник Богдана Ступки [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://gazeta.ua/articles/culture/_talant-ne-groshi-ne-kovbasa-ne-shinka-ne-virahuyesh-skilki-vidsotkiv-yogo-ye-schodennik-bogdana-stupki/446900.
6. Біографія Ступка Богдан Сильвестрович [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ступка_Богдан_Сильвестрович.

Збитківський Владислав Сергійович, студент групи 2КН-18б, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: vladz15@ukr.net

Науковий керівник: **Сідлецька Тетяна Іванівна** - кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sidletska79@gmail.com

Zbutkovsky Vladislav Sergeevich, student of group 2CS-18b Faculty of Information Technology and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: vladz15@ukr.net

Supervisor: **Sidletska Tetiana Ivanivna** -Candidate of Art Criticism (Ph.D.), assistant professor of philosophy and humanities sciences Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sidletska79@gmail.com